

De industrie: banenschepper of banenvernietiger?

E.J. Bartelsman, G. van Leeuwen en H.R. Nieuwenhuijsen*

Bij beleidsmakers, ondernemers en vakbonden heerst alom de mening dat de industrie wel een sterke produktiviteitsgroei vertoont, maar dat die groei wordt gerealiseerd met steeds minder mensen. In tegenstelling tot de algemeen heersende mening blijkt uit dit onderzoek dat er vele vernieuwende bedrijven zijn, waar zowel de werkgelegenheid als de produktiviteit groeit. Deze bedrijven hebben zelfs meer bijgedragen aan de algehele groei van de arbeidsproduktiviteit dan bedrijven waar er gesaneerd werd omwille van de produktiviteit.

Het debat over de dynamiek van het Nederlandse bedrijfsleven kenmerkt zich door een grillig verloop en een grote heterogeniteit van meningen. Aan de ene kant wordt beweerd dat kleine ondernemingen de dynamo zouden zijn van de werkgelegenheidsgroei¹. Aan de andere kant blijkt uit onderzoek naar de honderd grootste bedrijven dat juist deze een goede prestatie hebben geleverd². In een verwante discussie werden we vorig jaar bestookt met de argumentatie dat een loongolf positieve effecten zou hebben op innovatie en technologische vooruitgang, ook al zou dit gepaard gaan met een (tijdelijk) verlies van werkgelegenheid. Hiertegenover staat de bewering dat juist kostenbesparingen en 're-engineering' de methoden zouden zijn om produktiviteit te bevorderen³.

In dit artikel proberen we op een systematische wijze deze vraagstukken te belichten. We kunnen met behulp van de gegevens van alle bedrijven in de Nederlandse industrie nagaan hoe het verloop van de werkgelegenheid en de produktiviteit is, alsmede het effect van bedrijfstak, bedrijfsgrootte en loonhoogte op dit verloop. Vanwege het integrale karakter van onze gegevens kunnen we zowel micro-economische tendensen aangeven, als ook berekeningen maken van de bijdragen van verschillende groepen tot het macro-economische verloop van de werkgelegenheid en de produktiviteit.

Uit ons onderzoek blijkt dat er veel bedrijven zijn waar produktiviteitsgroei en verruiming van de werkgelegenheid samengingen.

Voorts tonen we aan dat, hoewel saneren geassocieerd wordt met toename van de produktiviteit, er veel bedrijven zijn waar het saneren gepaard ging met een teruggang in de produktiviteit. Zelfs is het zo dat de bedrijven waar de werkgelegenheid is toegenomen, meer hebben bijgedragen aan de groei van de arbeids-

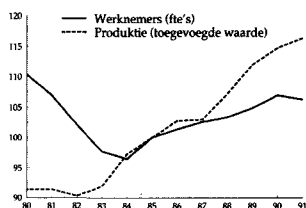
produktiviteit dan bedrijven waar er gesaneerd is⁴.

Ons onderzoek laat ook duidelijke verschillen zien tussen bedrijfstakken, tussen grote en kleine bedrijven en tussen bedrijven met een relatief laag of een hoog niveau van de arbeidskosten. Deze verschillen zijn niet makkelijk te verklaren en worden grotendeels veroorzaakt door factoren die buiten het waarnemingsveld van de economische theorie liggen.

Produktiviteit en werkgelegenheid op macro-niveau

De veronderstelling dat groeiende produktiviteit en krimpende werkgelegenheid in de industrie inherent aan elkaar gekoppeld zijn, is begrijpelijk en heeft zelfs enige empirische ondersteuning. In figuur 1 is te zien hoe de produktie in de industrie een opwaartse trend vertoont, terwijl de werkgelegenheid in de jaren tachtig per saldo terugviel, wat uiteraard gepaard ging met een stijgende arbeidsproduktiviteit. Er wordt gevreesd dat innovatie en produktiviteitsgroei de bronnen zijn van – vooral langdurige – werk-

Figuur 1.
Produktie en werkgelegenheid in de industrie, indexcijfers, 1985 = 100

* De auteurs zijn respectievelijk post-doc fellow van ALERT, Vrije Universiteit van Amsterdam, medewerker van de Divisie Research en Ontwikkeling, en medewerker van de Divisie Landbouw, Nijverheid en Milieu van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Zij bedanken F. den Butter en L. Broersma voor hun commentaar. Het artikel is op persoonlijke titel geschreven.

1. Zie A.R. Thurik, Dynamiek en kleinschaligheid, *ESB*, 24 augustus 1994.

2. H.W. de Jong, Prestaties van grote ondernemingen, *ESB*, 22 maart 1995.

3. Zie A.H. Kleinknecht, Heeft Nederland een loongolf nodig?, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, jg. 17, nr. 2, 1994, blz. 5-24, en G.J.M. de Vries, Loonmatiging, groei en werkgelegenheid, *ESB*, 15 oktober 1994.

4. Een vergelijkbaar onderzoek is uitgevoerd op Amerikaanse gegevens. Zie M.N. Baily, E.J. Bartelsman en J. Haltiwanger, Downsizing and productivity growth: myth or reality, *Small Business Economics*, nog te verschijnen.

loosheid, door een 'mismatch' tussen de vereiste vaardigheden voor de nieuw gecreëerde banen en de vaardigheden van ontslagen werknemers.

Daarnaast trekken grootschalige saneringen bij grote bedrijven veel aandacht in de media en worden ze aangedragen als bewijs voor de trend van 'downsizing'. Saneren wordt ook door management-adviesbureaus toegejuicht omdat dit de produktiviteit zou bevorderen en het bedrijf 'lean and mean' zou maken. Het is echter misleidend om zulke conclusies te trekken aan de hand van macro-cijfers. Voor een beter begrip van wat er op macro-niveau gebeurt is een analyse van micro-gegevens nodig.

In ons onderzoek beschouwen we de ontwikkeling van de werkgelegenheid, de produktie en de produktiviteit voor alle bedrijven in de industrie in de jaren tachtig⁵. We kijken ook naar het effect van het oprichten en opheffen van bedrijven op de werkgelegenheid en de produktiviteit. De gegevens hebben betrekking op alle industriële bedrijven met tien of meer werknemers.

Als maatstaf voor de produktie nemen we de bruto toegevoegde waarde⁶. De nominale toegevoegde waarde is gedefleerd met produktie-prijsindices voor sectoren (3-digit-niveau van de Standaard Bedrijfsindex (SBI)). De arbeidsproduktiviteit is berekend als het quotiënt van de reële toegevoegde waarde en het aantal werknemers.

De gegevens zijn samengevat in tabel 1. De eerste kolom geeft de produktie, werkgelegenheid en arbeidsproduktiviteit voor alle bedrijven. We delen de bedrijven in drie groepen in: bedrijven die in beide jaren voorkwamen (de 'doorstromers'), bedrijven die wel in 1980 maar niet in 1991 zijn waargenomen ('uitstromers') en bedrijven die alleen in 1991 zijn waargenomen ('instromers')⁷.

Tabel 1 laat zien dat de produktie in de industrie over de beschouwde periode gemiddeld 2,4% per jaar steeg, terwijl de werkgelegenheid met gemiddeld 0,6% per jaar daalde. De gemiddelde jaarlijkse groei van de arbeidsproduktiviteit was dus 3%. De werkgelegenheid bij de 'doorstromers' daalde met meer dan 30.000 werknemers, terwijl zich bij de in- en uitstromers een netto verlies aan werkgelegenheid van 20.000 werknemers voordeed.

Hoewel nieuwe bedrijven gemiddeld minder produktief waren dan de 'doorstromers' is het netto effect van de in- en uitstromers op de macro-produktiviteitsgroei van groot belang. De 'uitstromers' hadden immers gemiddeld in 1980 een arbeidsproduktiviteit van f 66.000, een score die substantieel lager was dan het gemiddelde voor alle bedrijven in dat jaar.

Saneerders en vernieuwers

Uit tabel 1 blijkt dat het verloop van de produktie en de werkgelegenheid van de 'doorstromers' niet veel verschilt met het verloop voor alle bedrijven. Hoewel we later terugkomen op de netto bijdrage van de in- en uitstromers tot de totale produktiviteitsgroei, beperken we ons voor een nadere analyse tot de 'doorstromers'. We delen deze groep bedrijven in naar het verloop van hun produktiviteit en werkgelegenheid. De economische argumentatie achter de gekozen in-

Tabel 1. Produktie, werkgelegenheid en arbeidsproduktiviteit in de industrie

	Totaal	Doorstroom	Uitstroom	Instroom
Aantal bedrijven				
1980	8859	4261	4598	
1991	8388	4261		4127
Produktie (in mln. gulden van 1985)				
1980	62145	41955	20190	
1991	80531	54003		26527
groei ^a	2,4	2,3		
Werkgelegenheid (x 1000 werknemers)				
1980	867,4	559,9	307,5	
1991	816,0	528,7		287,3
groei ^a	-0,6	-0,5		
Arbeidsproduktiviteit (x 1000 gulden)				
1980	71,6	74,9	65,7	
1991	98,7	102,1		92,3
groei ^a	3,0	2,9		
Arbeidsinkomensquote (%)				
1980	77,7	76,3	80,4	
1991	65,3	65,2		65,6

a. Gemiddelde groei per jaar.

deling is dat de waargenomen veranderingen in werkgelegenheid en produktiviteit structurele wijzigingen in marktrelaties reflecteren.

De eerste groep die we onderscheiden noemen we de succesvolle 'vernieuwers'. Dit zijn de bedrijven waar zowel de werkgelegenheid als de arbeidsproduktiviteit toenam. Bij deze bedrijven is sprake van toenemende schaalopbrengsten of technologische vernieuwingen die relatieve prijsdalingen ten opzichte van concurrenten mogelijk maken. Onder deze voorwaarden zullen bedrijven hun marktaandeel kunnen vergroten.

5. De gegevens zijn ontleend aan de Produktiestatistieken van de Industrie van het CBS. Bedrijven in de aardolie-industrie (SBI 281) zijn buiten beschouwing gebleven omdat ze in 1980 nog geen deel uitmaakten van de produktiestatistieken.

6. De Jong prefereert het gebruik van netto toegevoegde waarde, op.cit., 1993. Helaas beschikken wij in 1980 niet over afschrijvingsgegevens. Echter, zolang de kapitaalintensiteit niet systematisch verandert zijn onze resultaten robuust.

7. Hoewel we de beschikking hebben over de naam, bedrijfstak en lokatie van alle bedrijven om een zo goed mogelijke gegevenskoppeling te maken, zijn de aantallen 'uitstromers' en 'instromers' een bovengrens voor de werkelijke aantallen. Het lukt soms niet om te corrigeren voor bedrijven die zijn gefuseerd met of overgenomen door andere bedrijven, waardoor ze ten onrechte getypeerd worden als in- en uitstromers. Verder kan de instroom voor een deel betrekking hebben op verzelfstandiging van onderdelen van grote ondernemingen. Ook kunnen overschrijdingen van de waarnemingsgrens van 10 werknemers leiden tot in- en uitstroom.

De tweede groep wordt gevormd door de succesvolle 'saneerders'. Dat zijn bedrijven waarvan de produktiviteit toenam ten koste van de werkgelegenheid. Dit patroon is indicatief voor bedrijven die geconfronteerd werden met een afnemende of zeer inelastische vraag en hun marktaandeelen proberen te herstellen door efficiencyverbeteringen, al dan niet in combinatie met technologische vernieuwing. Deze groep bedrijven is in belangrijke mate verantwoordelijk voor het eenzijdige beeld dat produktiviteitsherstel alleen door sanering kan worden bereikt.

De derde groep bedrijven wordt gevormd door bedrijven die ondanks een daling van de werkgelegenheid hun produktiviteit zagen afnemen: de niet succesvolle 'saneerders'. Hun produktiviteits- en werkgelegenheidsverloop lijkt consistent met een situatie van afnemende vraag en toenemende schaalopbrengsten of een onvolledige aanpassing van de werkgelegenheid. Van alle inkrimpende bedrijven bleek in de beschouwde periode ongeveer een derde deel tot deze categorie te behoren.

De laatste groep bestaat uit de bedrijven met een dalende produktiviteit bij een toegenomen werkgelegenheid, waardoor zij in de merkwaardige positie van niet succesvolle 'vernieuwers' zijn geplaatst. Deze op het eerste gezicht paradoxale ontwikkeling kan samenhangen met een relatieve wijziging in toegepaste technologie, zoals een verschuiving van de werkgelegenheid naar lager gekwalificeerde arbeid. Een andere mogelijkheid is dat het productie-assortiment van deze bedrijven een kwalitatieve verbetering heeft ondergaan. Door het gebruik van sectorale deflatoren wordt dan onvoldoende rekening gehouden met kwaliteitsverbeteringen, hetgeen impliceert dat de werkelijke produktiviteitsgroei is onderschat.

Tabel 2. Produktie, werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit voor vier categorieën bedrijven

	Totaal	I $\Delta P \geq 0$ $\Delta L \geq 0$	II $\Delta P \geq 0$ $\Delta L < 0$	III $\Delta P < 0$ $\Delta L < 0$	IV ^a $\Delta P < 0$ $\Delta L \geq 0$
Aantal bedrijven	4261	1488	1182	495	1096
Percentage	100	35,0	27,7	11,6	25,7
Werknemers (x 1000)					
1980	559,9	144,2	306,3	48,0	61,5
1991	528,7	199,4	204,0	33,0	92,4
groei per jaar (%)	-0,5	3,0	-3,6	-3,4	3,8
Bruto toegevoegde waarde (in mln. guldens van 1985)					
1980	41955	11713	21186	3479	5576
1991	54003	24325	21159	2006	6512
groei per jaar (%)	2,3	6,6	0,0	-4,9	1,4
Arbeitsproductiviteit (in duizenden gulden van 1985 per werknemer)					
1980	74,9	81,2	69,2	72,6	90,6
1991	102,1	122,0	103,7	60,9	70,5

a. I succesvolle vernieuwers, II succesvolle saneerders, III niet succesvolle saneerders, IV niet succesvolle vernieuwers.

b. ΔP : groei arbeidsproductiviteit; ΔL : groei werkgelegenheid.

Tabel 3. Bijdragen van grote en kleine bedrijven aan de macro-groei

Groote-klasse werknemers	Aandeel in groei ^a	I $\Delta P \geq 0$ $\Delta L \geq 0$	II $\Delta P \geq 0$ $\Delta L < 0$	III $\Delta P < 0$ $\Delta L < 0$	IV ^a $\Delta P < 0$ $\Delta L \geq 0$
Aandeel in werkgelegenheid ^b					
Tot. industrie	100,0	31,6	46,9	7,4	14,1
Afwijking van bovenstaande verdeling					
10 - 20	1,0	0,6	-21,3	8,2	12,5
20 - 49	9,5	1,9	-21,8	4,2	15,7
50 - 99	12,0	5,2	-19,7	3,8	10,7
100 - 199	14,7	7,3	-16,3	2,9	6,1
200 - 499	19,5	7,4	-7,2	2,4	-2,6
≥ 500	43,3	-6,4	17,9	-3,9	-7,7

a. Deze kolom geeft de procentuele aandelen van bedrijfstakken in de totale macrogroei van de arbeidsproductiviteit.

b. Deze vier kolommen geven de aandelen van de vier categorieën in de gemiddelde werkgelegenheid in 1980 en 1991.

Tabel 2 toont de werkgelegenheid, de produktie en de groei van de produktiviteit voor elk van de vier hiervoor genoemde categorieën 'doorstromende' bedrijven. Meer dan 60% van deze bedrijven zag zijn werkgelegenheid in de jaren tachtig toenemen. Het toenemende belang van de succesvolle 'vernieuwers' voor de economie komt tot uiting in het gegeven dat deze bedrijven in 1991 bijna de helft van de totale industriële produktie voor hun rekening namen, terwijl het aandeel van de succesvolle 'saneerders' flink daalde. Kijken we naar de arbeidsproductiviteit van de vier categorieën dan valt het op dat bedrijven waarvan de werkgelegenheid toenam, in 1980 een produktiviteit hadden die hoger lag dan het gemiddelde, terwijl de 'saneerders' daarentegen een - relatief - lagere produktiviteit kenden.

Kleine en grote bedrijven

De indeling van de bedrijven over de vier categorieën hangt uiteraard ook samen met andere - zowel bedrijfstakspecifieke als bedrijfsspecifieke - karakteristieken. Het verband tussen bedrijfsgrootte en werkgelegenheids- en produktiviteitsgroei is meer expliciet weergegeven in tabel 3. Deze tabel illustreert dat de grootste bedrijven oververtegenwoordigd zijn in de categorie succesvolle 'saneerders'. Het zijn deze bedrijven die bepalend zijn geweest voor het stereotiepe beeld over de prestatie van de Nederlandse industrie in het vorige decennium en die hebben bijgedragen aan de beeldvorming van een over de gehele linie sanerende industrie. De middelgrote bedrijven kenden daarentegen een relatief groter aandeel van succesvolle 'vernieuwers' en de kleinste bedrijven een meer dan evenredig aandeel niet succesvolle 'vernieuwers'.

De kleine en middelgrote bedrijven scoren bovendien beter ten aanzien van de werkgelegenheid: zij zijn meer dan evenredig vertegenwoordigd in de categorieën 'vernieuwers'. Hierbij zij echter aangetekend

dat deze bedrijven ook oververtegenwoordigd zijn bij de 'uitstromers'⁸.

Verschillen tussen sectoren

Tabel 4 geeft een verdeling van het verloop van werkgelegenheid en produktiviteit naar bedrijfstak. Het blijkt dat in bepaalde sectoren het aandeel van 'saneerders' in de totale produktie en werkgelegenheid disproportioneel groot is. Voorbeelden zijn de metaal- en de elektrotechnische industrie. Uiteraard komt dit omdat de produktie en de werkgelegenheid hier geconcentreerd zijn in een beperkt aantal grote ondernemingen. Het zijn deze ondernemingen waar in de beschouwde periode flink werd gesaneerd.

Aan de andere kant vinden we echter ook sectoren waarin succesvolle 'vernieuwers' meer dan evenredig vertegenwoordigd zijn. Voorbeelden zijn voeding en genot, de papierindustrie en de chemische industrie. Meer dan 40% van de produktiviteitsgroei van de 'doorstromers' in de beschouwde periode kwam voor rekening van bedrijven in de chemische industrie.

Hoogte van de arbeidskosten

De in tabel 5 gepresenteerde cijfers werpen enig licht op de relatie tussen het niveau van de arbeidskosten en de produktiviteitsgroei. De bijdrage aan de macro- produktiviteitsgroei is groter voor bedrijven met hogere lonen, echter in het hoogste loonkwintiel blijkt dat de produktiviteitsgroei vaak samengaat met saneren. In de laagste loonkwintielen zijn daarentegen de 'vernieuwers' oververtegenwoordigd. In tabel 1 is reeds aangegeven dat 'uitstromers' een relatief hoog arbeidsinkomensquote hadden.

Deze resultaten geven aan dat het effect van lonen op het verloop van werkgelegenheid en produktiviteit vrij complex is. Hogere lonen vergroten de kans dat de minder produktieve bedrijven uitstromers worden. Voor die bedrijven die de hogere lasten overleven kunnen de loonkosten worden gedrukt door toename van de produktie per werknemer. Dit impliceert echter geenszins dat een loongolf innova-

Tabel 5. Bijdrage aan macro-groei: indeling naar hoogte van arbeidskosten^a

Loon- kwintiel ^a	Aandeel in groei	I	II	III	IV
		$\Delta P \geq 0$ $\Delta L \geq 0$	$\Delta P \geq 0$ $\Delta L < 0$	$\Delta P < 0$ $\Delta L < 0$	$\Delta P < 0$ $\Delta L \geq 0$
Aandeel in werkgelegenheid					
Tot. industrie	100,0	31,6	46,9	7,4	14,1
Afwijking van bovenstaande verdeling					
< 35,2	6,7	6,4	-10,8	0,1	4,3
35,2 - 39,9	9,7	4,5	-8,5	1,1	2,9
39,9 - 43,9	11,9	-5,6	-1,8	2,1	5,3
43,9 - 48,8	22,5	6,6	-7,7	2,2	-1,1
$\geq 48,8$	49,2	-3,3	9,0	-2,3	-3,4

a. Arbeidskosten per werknemer in 1980 (x f 1000).

Tabel 4. Belang van bedrijfstakken voor de groei van de produktiviteit

Bedrijfstak	Aandeel in groei ^a	I	II	III	IV
		$\Delta P \geq 0$ $\Delta L \geq 0$	$\Delta P \geq 0$ $\Delta L < 0$	$\Delta P < 0$ $\Delta L < 0$	$\Delta P < 0$ $\Delta L \geq 0$
Aandeel in werkgelegenheid					
Totaal industrie	100,0	31,6	46,9	7,4	14,1
Afwijking van bovenstaande verdeling					
Voeding en genot	34,8	6,94	-2,29	-3,63	-1,02
Papier en grafisch	11,5	5,83	-22,31	2,99	13,50
Chemie en rubber	42,5	24,67	-16,03	-3,85	-4,79
Metaal	9,3	-10,43	7,96	2,19	0,29
Machine	6,9	1,93	-18,52	8,02	8,56
Elektro	-2,7	-25,58	43,85	-5,48	-12,78
Transport	5,4	0,75	-5,11	-4,61	8,97
Overige	7,4	-2,62	-3,78	8,06	-1,66

tie bevordert. Ten eerste kan de groei van de arbeids- produktiviteit gerealiseerd zijn door substitutie van kapitaal voor arbeid, zonder technologische vooruitgang⁹. Voorts kunnen hogere lonen in 1980 duiden op een hoger niveau van 'human capital' van de werknemers, hetgeen kan leiden tot (endogene) produktiviteitsgroei. De hogere lonen zijn dan geen oorzaak van de produktiviteitsgroei, maar een bijverschijnsel van hoger opgeleide werknemers met groter innovatief vermogen.

Waar ontstaat de produktiviteitsgroei?

Wij besluiten ons onderzoek met een berekening van de bijdragen van de vier categorieën bedrijven en van de netto in- en uitstroom aan de macro-arbeids- produktiviteitsgroei van de industrie. Elke categorie draagt op twee manieren bij aan de macro-groei. Enerzijds door de produktiviteitsgroei van bedrijven binnen een categorie en anderzijds door een verandering in de werkgelegenheidsaandelen van de onderscheiden categorieën.

Zoals tabel 2 liet zien was in 1991 ongeveer driekwart van de werknemers werkzaam in succesvolle bedrijven (bedrijven waar de produktiviteit in de beschouwde periode toenam). Verder blijkt de werkgelegenheidscreatie door 'vernieuwers' de werkgelegenheidsvernietiging van 'saneerders' bijna te compenseren. Rekening houdend met de groei binnen een categorie en de verschuivingen in werkgelegenheidsaandelen tussen categorieën kan nu de bijdrage van de vier groepen doorstromers en van de in- en

8. De bewering dat kleine bedrijven de belangrijkste bron van werkgelegenheidscreatie zijn berust voor een belangrijk deel op een statistische vertekening. Zie bij voorbeeld S. Davis, J. Haltiwanger en S. Schuh, *Small business and job creation: dissecting the myth and reassessing the facts*, NBER working paper, nr. 4492, 1993, voor een uitgebreide beschrijving van de redenen waarom deze bewering onjuist is.

9. Deze mogelijkheid zal nog worden onderzocht met behulp van bedrijfsgegevens over investeringen en kapitaal-goederenvoorraden.

Tabel 6. Bijdragen aan de macro-groei van de arbeidsproductiviteit, 1980-1991^a

	%	%
Alle bedrijven	3,0	
Doorstromers	2,0	
succesvolle vernieuwers		1,2
succesvolle saneerders		1,0
niet succesvolle saneerders		-0,1
niet succesvolle vernieuwers		-0,2
Saldo in- en uitstroom	1,0	

a. Gemiddelde groei per jaar.

uitstromers aan de macro-groei van de arbeidsproductiviteit als volgt worden berekend:

$$\frac{\Delta \Pi_t}{\Pi_{t-1}} = \frac{\sum q(\Pi_{t,q}\Phi_{t,q} - \Pi_{t-1,q}\Phi_{t-1,q})}{\Pi_{t-1}} + \frac{\Phi_{t,e}\Pi_{t,e} - \Phi_{t-1,x}\Pi_{t-1,x}}{\Pi_{t-1}}$$

waarin $\phi_q = \frac{L_q}{\sum_i L_i}$, het arbeidsaandeel in categorie q ,

productiviteit is $\Pi_q = \frac{Q_q}{L_q}$, Q is productie, L is werkge-

legenheid, $Q_q = \sum_{i \in q} Q_i$, $L_q = \sum_{i \in q} L_i$, onderschrift e duidt op instromers en x duidt op uitstromers.

De met behulp van de formule berekende decompositie van de macro-groei van de arbeidsproductiviteit is gepresenteerd in tabel 6. Daarbij zijn zowel de bijdragen van de 'doorstromers' als de effecten van in- en uitstromers in kaart gebracht. De tabel geeft gemiddelde jaarlijkse groeivoeten.

Zoals te zien is draagt de in- en uitstroom voor ongeveer een derde deel bij aan de macro-groei. Dit als gevolg van het reeds in tabel 1 gepresenteerde resultaat dat de 'uitstromers' minder productief zijn dan gemiddeld. Verder was de bijdrage van de succesvolle 'vernieuwers' zelfs iets groter dan die van de 'succesvolle saneerders'. Dit laatste resultaat toont nog-

maals het ongelijk aan van de stelling dat produktiviteitsverbeteringen alleen langs de weg van werkgelegenheidsvernietiging mogelijk zijn.

Conclusies

In tegenstelling tot de alom heersende mening hebben we laten zien dat bedrijven waar banen geschapen zijn, meer hebben bijgedragen tot de groei van arbeidsproductiviteit in de jaren tachtig dan bedrijven waar er gesaneerd is. Verder hebben we een raming gegeven van de niet geringe netto bijdrage van bedrijfscreatie en destructie aan de totale groei van de arbeidsproductiviteit. Via een vierdeling van bedrijven naar het verloop van hun werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit hebben we verschillen belicht tussen verschillende bedrijfstakken, kleine en grote bedrijven en bedrijven met hoge en lage arbeidskosten. Zo leveren bedrijven in de chemie en voeding en genot een grote bijdrage aan de produktiviteitsgroei, en zaten middelgrote bedrijven vooral in de groep van vernieuwers. Bedrijven met hoge lonen in 1980 hadden een grotere kans om te verdwijnen, maar als ze volhielden hadden ze een grotere kans op een produktiviteitsstijging.

Wat echter vooral opvalt in ons onderzoek is de heterogeniteit in het verloop van de werkgelegenheid en de produktiviteit, zelfs binnen de bovengenoemde verdelingen. Ondanks de verschillen in verloop die we hebben belicht is het ons niet gelukt om sterke of zwakke plekken binnen de economie te vinden bij grote bedrijven of bij kleine bedrijven, noch in bepaalde sectoren. De economische prestaties hangen vooral af van het eigen karakter van ieder afzonderlijk bedrijf dat probeert te overleven.

Eric Bartelsman
George van Leeuwen
Henry Nieuwenhuijsen